

© Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava. Sva prava pridržana. Dopuštenje za ponovno objavljivanje ovog sažetka dano je isključivo u svrhu uključivanja u HUDOC bazu podataka Suda.

© Office of the Agent of the Republic of Croatia before the European Court of Human Rights. All rights reserved. Permission to re-publish this summary has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

© Bureau de l'Agent de la République de Croatie devant la Cour européenne des droits de l'homme. Tous droits réservés. L'autorisation de republier ce résumé a été accordée dans le seul but de son inclusion dans la base de données HUDOC de la Cour.

LEYLA SAHIN protiv TURSKE

(članak 9. stavak 1., članak 2. Protokola br. 1., članak 8. članak 10. i članak 14.)

Presuda velikog vijeća od 10. studenog 2005. godine

Nema povrede članka 9. (sloboda mišljenja, savjesti i vjeroispovijedi)

Nema povrede članka 2. Protokola br.1 (pravo na obrazovanje)

Nema povrede članka 8. (pravo na poštivanje privatnog i obiteljskog života)

Nema povrede članka 10. (sloboda izražavanja)

Nema povrede članka 14. (zabrana diskriminacije)

ČINJENICE

Podnositeljica Leyla Sahin, je turska državljanka, rođena 1973. godine. Živjela je u Beču od 1999. godine otkad je otišla iz Istanbula kako bi nastavila svoje školovanje na Fakultetu Medicine na bečkom Sveučilištu. Dolazi iz muslimanske obitelji koja prakticira tradicionalni islam i smatra da joj je vjerska obveza nositi muslimansku maramu na glavi.

U relevantno vrijeme bila je student medicine na petoj godini na istanbulskom Sveučilištu. Dana 23. veljače 1998. podnositeljici je, jer je nosila muslimansku maramu, zabranjen pristup na pismeni ispit jednog predmeta kojeg je pohađala. Naknadno, Sveučilišne službe, po istoj osnovi, nisu joj dozvolile da se upiše na kolegij, niti joj dopustile pristup različitim predavanjima ili pismenim ispitima.

Također, Sveučilište joj je izdalo upozorenje zbog protivljenja Sveučilišnim pravilima odijevanja i suspendiralo ju je sa Sveučilišta na jedan semestar zbog sudjelovala u nedozvoljenom skupu okupljenom u znak protesta protiv tih pravila. Sve disciplinske mjere koje su joj izrečene, opozvane su prema jednom zakonu o amnestiji.

POSTUPAK I SASTAV SUDA

Dana 21. srpnja 1998. godine podnositeljica je podnijela zahtjev Europskoj komisiji za ljudska prava koji je dana 1. studenog 1998. godine proslijeđen Sudu. Dana 2. srpnja 2002. godine zahtjev je proglašen dopuštenim, a dana 19. studenog 2002. godine vijeće je održalo javnu raspravu u Strasbourgu. U svojoj presudi od 29. lipnja 2004. vijeće je smatralo da nije došlo do povrede članka 9., te da nije potrebno ocjenjivati prigovore u smislu članka 8., 10.,

14. u svezi s člankom 9. i člankom 2. Protokola br.1. Konvencije. Dana 27. rujna 2004. godine podnositeljica je zatražila da predmet bude podnesen velikom vijeću u skladu s člankom 43. Konvencije. Dana 10. studenog 2004., odbor velikog vijeća prihvatio je njezin zahtjev. Dana 18. svibnja 2005. održano je javno saslušanje pred velikim vijećem u Strasbourgu.

PRIGOVOR

Podnositeljica se žali u odnosu na članak 9. da joj je na Sveučilištu zabranjeno nošenje marame na glavi, da je došlo do neopravdanog miješanja u njezino pravo na obrazovanje u smislu članka 2. Protokola br. 1. Također, poziva se na povredu članka 14., u svezi s člankom 9., smatrajući da zabrana nošenja marame nameće obvezu studentima da izaberu između obrazovanja i vjere te da ih diskriminira na vjernike i nevjernike. Na kraju, pozvala se na članak 8. i 10. Konvencije.

ODLUKA SUDA

Članak 9.

Kao i vijeće, veliko vijeće je nastavilo ocjenu na pretpostavci da je relevantna okružnica, kojom se postavlja ograničenje u pogledu mjesta i načina prava na nošenje marame na sveučilištima, predstavljala povredu podnositeljičinog prava na iskazivanje vjere.

U odnosu na pitanje je li miješanje bilo predviđeno zakonom, Sud je utvrdio da je okružnicu izdao potpredsjednik (vice-chancellor) unutar predviđenog pravnog okvira propisanog člankom 13. Zakona broj 2547, te u skladu s ranije usvojenim pravilima. Podnositeljica navodi da okružnica nije sukladna prijelaznoj odredbi iz članka 17. navedenog zakona, koji nije propisivao marame već dozvoljavao da se studenti odijevaju slobodno po svojoj želji uz pravilo da njihov izbor ne smije biti suprotan zakonu.

Sud je ponovio da je, prema njegovoj praksi, "zakon" odredba koja je na snazi, na način na koji su je interpretirali nadležni sudovi. U tom smislu, zaključio je da je Ustavni sud donio odluku da sloboda odijevanja u institucijama višeg obrazovanja nije apsolutna. Ustavni sud je smatrao da je dozvoljavanje studentima da na fakultetima "pokriju vrat i kosu velom ili maramom iz vjerskih uvjerenja" suprotno Ustavu. Ta odluka Ustavnog suda koja je obvezujuća, dostupna i objavljena u službenim novinama od 31. srpnja 1991, nadopunjuje smisao prijelaznog članka 17. i slijedi dotadašnju praksu Ustavnog suda. Osim toga, Visoki administrativni sud (Supreme Administrative Court) je do tada već dugi niz godina smatrao da nošenje marame na Sveučilištu nije u skladu sa osnovnim načelima Republike. Također, propisi o nošenju marame na istanbulskom Sveučilištu postoje još od 1994., a što je puno prije nego se podnositeljica tamo upisala.

U takvim uvjetima, Sud je smatrao da u turskom pravu postoji zakonska osnova za miješanje i da je podnositeljici bilo jasno, od trenutka kad se upisala na Sveučilište, da postoji zabrana nošenja marame i da joj je od datuma okružnice, koja je izdana 1998., mogao biti zabranjen pristup predavanjima i ispitima ukoliko nastavi nositi maramu.

Sud je smatrao da je nametnuto miješanje prvenstveno temeljeno na legitimnim ciljevima zaštite prava i sloboda drugih te na zaštiti javnog reda.

Što se tiče uvjeta je li miješanje bilo potrebno, Sud je naglasio da je ono utemeljeno prvenstveno na načelima sekularizma i jednakosti. Prema sudskoj praksi Ustavnog suda, sekularizam kao jamac demokratskih vrijednosti, središnja je točka slobode i jednakosti. To

načelo je onemogućilo državi da pokazuje sklonost prema određenoj religiji ili vjerovanju; ono je vodilo državu u njenoj ulozi nepristranog arbitra, i time omogućila slobodu vjeroispovijesti i savjesti. Također, služilo je kao zaštita pojedinaca ne samo od samovoljnog miješanja od strane države već i od vanjskih pritisaka ekstremističkih pokreta. Ustavni sud je usvojio da se sloboda izražavanja religije može ograničiti kako bi se zaštitilo te vrijednosti i načela.

Kao i vijeće, veliko vijeće je smatralo da smisao sekularizma mora biti u skladu sa vrijednostima koje podupiru Konvenciju. Podržavanje tog načela može se smatrati neophodnim za zaštitu demokratskog sustava u Turskoj.

Sud je također primijetio da je u turskom ustavotvornom sustavu, naglasak stavljen na zaštitu prava žena. Jednakost spolova – koju priznaje Europski sud kao jednu od ključnih načela koja podržavaju Konvenciju kao i cilj kojeg trebaju ostvariti države članice Vijeća Europe – i turski Ustavni sud je priznao kao načelo koje je uključeno u vrijednosti koje podržava Ustav.

Osim toga, kao i Ustavni sud, Sud je utvrdio da je pri ocjenjivanju pitanja nošenja marame u kontekstu Turske, potrebno imati na umu utjecaj koji bi nošenje takovog simbola, koji je predstavljen i smatran vjerskom dužnošću, imao na one koji odluče ne nositi je. Kao što je već ranije primijećeno, navedeno pitanje uključivalo je zaštitu "prava i sloboda drugih" i "održavanje javnog reda i mira" u zemlji u kojoj većina stanovnika, koja se zalaže na prava žena i sekularni način života, ostaje vjerna muslimanskoj vjeri. Nametanje ograničenja na slobodu nošenja marame, moglo bi zbog toga biti smatrano kao zadovoljavanje neposredne socijalne potrebe kojim se postigla ta dva legitimna cilja, pogotovo od kada je taj vjerski simbol poprimio politički značaj u Turskoj u posljednjih nekoliko godina.

Sud nije mogao zanemariti činjenicu da postoje ekstremistički politički pokreti u Turskoj koji žele nametnuti cijelom društvu vjerske simbole i svjetonazor utvrđen na vjerskim pravilima.

U tim okolnostima, načelo sekularizma je najvažnija okolnost koja je temelj zabrane nošenja vjerskih simbola na sveučilištima. U tom smislu, tamo gdje se podučavaju i u praksi primjenjuju vrijednosti pluralizma, poštivanja prava drugih te osobito jednakost muškarca i žene pred zakonom, razumljivo je da mjerodavne vlasti trebaju slobodu vjerskog odijevanja smatrati suprotnom takvim vrijednostima, uključujući, kao što je to slučaj u ovom predmetu, nošenje marame u prostorijama sveučilišta.

Što se tiče ponašanja sveučilišnih službi, Sud je utvrdio da je opće poznato da studenti muslimanske vjere mogu slobodno na turskim sveučilištima, u okviru ograničenja nametnutim obrazovnim organizacijskim uvjetima, izražavati svoju vjeru u skladu sa uobičajenim formama islamskog nauka. Osim toga, odluka koju je istanbulsko Sveučilište usvojilo 9. srpnja 1998., pokazao je da su druge različite forme vjerskih obilježja, također, zabranjene u prostorijama Sveučilišta.

Kada se na istanbulskom Sveučilištu pojavilo pitanje da li se studentima smije dozvoliti nošenje marame u odnosu na predmete iz medicine, sveučilišne službe su podsjetile na mjerodavna pravila. Osim toga, kroz postupak donošenja odluka koji je kulminirao odlukom od 9. srpnja 1998. godine, sveučilišne službe su se željele, kroz kontinuirani dijalog sa zainteresiranima, prilagoditi novonastaloj situaciji i pronaći način koji ne bi branio pristup Sveučilištu studentima koji nose marame, a s druge strane bi osigurao održavanje reda u prostorijama Sveučilišta.

Što se tiče osiguranja primjene internih pravila obrazovnih institucija, nije na Sudu da svojim stajalištem zamjeni stajališta sveučilišta. Osim toga, uzimajući u obzir da su pravila ostvarivala legitimni cilj, nije na Sudu da primjeni kriterij proporcionalnosti na način koji bi, smisao internih pravila institucija, lišio njihove svrhe. Članak 9. nije uvijek jamčio pravo na

ponašanje vođeno religijskim vjerovanjem i nije omogućio ljudima, koji su to činili, pravo da zanemaruju pravila koja su se dokazala opravdanima.

U takvim okolnostima, uzimajući pravo procjene države ugovornice, Sud je utvrdio da je relevantno miješanje u biti opravdano i proporcionalno ciljevima koji se žele postići i zato se može smatrati da je bilo "neophodno u demokratskom društvu". Zbog toga nema povrede članka 9.

Članak 2. Protokola br. 1

Suprotno odluci vijeća u odnosu na ovaj prigovor, veliko vijeće smatra da, uzimajući u obzir posebne okolnosti predmeta, temeljni značaj prava na obrazovanje i situaciju stranaka, prigovor u odnosu na članka 2. Protokola br.1 može promatrati odvojeno od prigovora u smislu članka 9. i stoga zahtijeva posebnu ocjenu.

U vezi primjene članka 2. Protokola br. 1, Sud ponavlja da je bilo od presudne važnosti da Konvencija bude tumačena i primijenjena na način koji će njezina prava učiniti djelotvornim, a ne teoretskim i iluzornim. Štoviše Konvencija je živi instrument koji mora biti tumačen u svjetlu današnjih okolnosti. Dok prva rečenica članka 2. u biti utvrđuje pristup osnovnom i srednjem obrazovanju, ne postoji jasna granica koja bi visoko obrazovanje odvojila od ostalih formi obrazovanja. U brojnim, nedavno usvojenim mjerama, Vijeće Europe je naglasilo ključnu ulogu i važnost visokog obrazovanja u promociji ljudskih prava i temeljnih sloboda kao i za osnaživanje demokracije. Stoga bi bilo teško zamisliti da u današnje vrijeme postoje institucije visokog obrazovanja koje ne ulaze u opseg prve rečenice članka 2. Protokola 1. Iako taj članak ne nameće državi ugovornici obvezu da uspostavi takve institucije, bilo koja država koja to učini ima obvezu omogućiti učinkovito pravo na pristup tim institucijama. U demokratskom društvu, pravo na obrazovanje, koje je nužno u promociji ljudskih prava, ima temeljnu ulogu tako da restriktivno tumačene prve rečenice članka 2. Protokola br. 1, ne bi bilo u skladu sa ciljem ili smislom te odredbe.

Slijedom rečenog, Sud je smatra da bilo koja institucija visokog obrazovanja koja postoji u današnje vrijeme, ulazi u domašaj prve rečenice članka 2. Protokola br. 1, budući da je pravo na pristup takvim institucijama sastavni dio prava navedene odredbe.

U ovom predmetu, ocjenjujući analogijom pitanje postojanja miješanja prema članku 9., Sud je prihvatio da su pravila, temeljem kojih je podnositeljici odbijen pristup različitim predavanjima i ispitima zbog nošenja marame, doveo do ograničenja njezinog prava na obrazovanje, usprkos činjenici da je imala pristup sveučilištu i imala pravo pohađati kolegij po vlastitom izboru u skladu s rezultatima postignutim na prijemnim ispitima za sveučilište. U skladu s člankom 9. ograničenje je bilo predviđeno, imalo je legitimni cilj, a i korištene mjere bile su proporcionalne.

Poduzete mjere očigledno nisu sprječavale studente u obavljanju obveza određenih uobičajenim oblicima vjerskog izražavanja. Drugo, postupak donošenja odluke za primjenu internih pravila zadovoljavao je, koliko je to bilo moguće, uvjet da se odvažu različiti uključeni interesi. Službe na sveučilištu tražile su sredstva kojima bi mogle izbjeći udaljšavanje sa sveučilišta onih studenata koji nose marame, u isto vrijeme poštujući obvezu zaštite prava drugih kao i interese obrazovnog sustava. Na kraju, čini se da je postupak bio osiguran mehanizmom zaštite - pravilo koje zahtijeva usklađenost sa zakonima i sudska ocjena - koji je sposoban zaštititi interese studenata.

Osim toga, podnositeljica je mogla realno predvidjeti rizik odbijanja pristupa predavanjima i ispitima ukoliko, a što se i dogodilo, nastavi nositi maramu na glavi nakon 23. veljače 1998. godine.

U takvim okolnostima, zabrana nošenja marame nije umanjila samu suštinu podnositeljičinog prava na obrazovanje u svijetlu onog što je utvrdio Sud u odnosu na ostale članke koji se odnose na podnositeljicu. Također, ono nije bilo u sukobu sa drugim pravima iz Konvencije i pripadajući protokolima. Sud je stoga utvrdio da nema povrede članka 2. Protokola br. 1.

Članci 8., 10. i 14.

Sud je utvrdio da nema povrede članka 8. ili 10., jer su argumenti podnositeljice samo preformulirani zahtjevi u smislu članka 9. i članka 2. Protokol br. 1. u odnosu na koje je Sud zaključio da nema povrede.

U odnosu na članak 14., Sud je utvrdio da podnositeljica pred veliko vijeće nije dostavila detalje svog prigovora. Osim toga, kao što je već spomenuto pravila o nošenju marame nisu usmjerene protiv vjerskih izražavanja podnositeljice, već su vođena, između ostalih stvari, legitimnim ciljem zaštite reda, prava i sloboda drugih s očiglednom namjerom da se sačuva sekularna priroda obrazovnih institucija.

Zbog toga, Sud je utvrdio da nema povrede prava iz članka 8., 10., niti 14.